

VU Research Portal

[Book review of] Jésus Peláez and Juan Mateos. New Testament Lexicography: Introduction - Theory - Method

Zwiep, Arie W.

published in

Kerk en Theologie
2019

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Unspecified

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Zwiep, A. W. (2019). [Book review of] Jésus Peláez and Juan Mateos. *New Testament Lexicography: Introduction - Theory - Method*. *Kerk en Theologie*, 70(4), 376-378.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

gieuze inhoud. Die wordt gevoed door het geloof in de Ene God, dus geen godenstrijd, geen halfgoden, maar mensen geroepen om mens te zijn. Dat belooft iets, maar dat thema wordt vervolgens uitputtend door heel het Oude en Nieuwe Testament heen besproken met hoofdstuktitels van 'Chaos-Cosmos in Genesis' tot 'Chaos-Cosmos in Revelation 20-22' spannender wordt het niet. Zo ontstaat een navertelling-met-toelichting van de bijbelse geschiedenis aan de hand van dit thema, dat volgens G. overal te vinden is. G. is op de hoogte van het werk van hedendaagse exegeten (zij het vooral Engelstalige) en citeert ze geregeld, maar de structuur van zijn betoog is door en door heilshistorisch. Er worden geen vragen gesteld bij de feitelijkheid van de schepping, of van de zondeval waar alle 'chaos' in de wereld vandaan komt, van kanker tot verkrachting, van opwarming van de aarde tot terrorisme. Evenmin zijn er vragen bij de 'goede, geordende wereld' (zijn definitie van 'kosmos'). Zo'n wereld zal God uiteindelijk maken van onze huidige wereld, die tot het zover is een mengsel blijft van kosmos én chaos, goed én kwaad. Wie gewend is vragen te stellen bij bijbelpassages als de zondvloed ('wat is de zin ervan, wanneer na afloop de mens geneigd *blijft* tot alle kwaad en God desondanks belooft: dit nooit weer?') Gen. 8:22) zal teleurgesteld zijn. Dit soort vragen stelt G. niet, het is zoals het is en hij is alweer verder. Daar komt hij dat hij het thema wel erg breed trekt, 'Chaos' wordt bijna een synoniem voor 'kwaad', 'kosmos' voor 'goed'. Sommige van de uitweidingen zijn terzake, zoals waar G. chaos-kosmos in Genesis, Psalmen, Jeremia of Ezechiël ter sprake brengt. Maar elke genezing met dit thema te verbinden voert te ver: dan wordt het thema zó algemeen dat het zijn scherpte verliest. We horen ook nergens dat de bijbelse gegevens een veelkleurig beeld oproepen, terwijl daar toch alle aanleiding toe is: bij Johannes bijvoorbeeld is 'kosmos' soms neutraal maar soms uitgesproken negatief: de wereld die de Mensezoon afwijst en waarvoor Hij dus ook niet wil bidden (Joh. 17:9vv). Dat verstoort het verhaal en krijgen we dus niet te horen. Het boek is bedoeld voor bijbelstudiegroepen, elk hoofdstukje is voorzien van gespreksvragen. Afgezien van een enkele open vraag, 'Waar vind je *kosmos* in je eigen leven?' zijn die vragen nogal sturend en overhoren ze vooral de aangeboden stof. Het boekje zou door een Nederlandse gebruiker flink aangepast moeten worden om er mee te kunnen werken met mondige Nederlandse bijbellezers, maar ook afgezien daarvan zie ik voor deze studie alleen mogelijkheden in gemeenten die stevig en onaangevochten in deze heilshistorische overtuiging staan. Dat is jammer, want het thema op zich is meer dan de moeite waard.

Joep Dubbink

Jésus Peláez en Juan Mateos, *New Testament Lexicography. Introduction Theory – Method* (Fontes et subsidia ad Bibliam pertinentes 6), Translated, annotated, and supplemented by Andrew Bowden, edited by David S. du Toit, Walter de Gruyter, Berlin/ New York 2018, xli + 331pp., € 129,95, ISBN 9783110408133

Predikanten en voorgangers die er bij de wekelijkse voorbereiding op de preek de grondtekst op naslaan, zijn meestal aangewezen op commentaren en woordenboeken. Die laatste categorie, die van de woordenboeken en lexicons, wordt nogal eens beschouwd als einde van alle tegenspraak en niet zelden aangegrepen als bevestiging van het inzicht dat men al heeft, veelal met het subtiele 'in het Hebreeuws of Grieks tekst staat eigenlijk ...'. Nu is de praktijk dat men daarbij vaak afgaat op de literatuur die men toevallig in de boekenkast heeft staan – niet zelden verouderde woordenboeken en commentaren die men in een grijs verleden heeft aangeschaft, van een familielid heeft geërfd of via het tweedehandsboeken-circuit voor een prikkie op de kop heeft weten te tikken. Dat leidt in de praktijk helaas nogal eens tot bestendinging van hardnekkige taalkundige misverstanden en achterhaalde opvattingen. Hoe vaak hoor je niet dat het Hebreeuwse woord *dabar* 'woord en daad' be-

tektent? Of dat ἀγάπη (*agapē*) in het Grieks goddelijke liefde is? En dat δύναμις (*dynamis*) met dynamiet te maken heeft? Wie bij de les wil blijven, doet er goed aan om kritisch door te vragen en zich te verdiepen in wat er eigenlijk allemaal komt kijken bij het maken van een (in dit geval nieuwtestamenteel) woordenboek. Daar is dit boek van Peláez en Me-teos een uitstekend hulpmiddel bij. Het boek is een vertaling en een forse bewerking van twee Spaanstalige publicaties ter voorbereiding op een Grieks-Spaans woordenboek van het Nieuwe Testament, het *Diccionario Griego-Español del Nuevo Testamento* (DGENT). De eerste katernen zijn gepubliceerd, maar tot op de dag van vandaag is het project, dat ruim vijftig jaar geleden werd aangevangen, onvoltooid door het overlijden van een de redacteurs en door gebrek aan fondsen. Maar los van deze specifieke context biedt *New Testament Lexicography* een goede inleiding op de semantische en lexicale analyse van het Griekse Nieuwe Testament en biedt het een concreet model om de betekenis en het gebruik van Griekse woorden en begrippen vast te stellen. Er wordt niet alleen een overzicht van het ontstaan van een aantal toonaangevende woordenboeken gegeven (Zorell, Bauer en Louw-Nida), maar er wordt ook een vertaaltheorie en -methode in gepresenteerd (het zgn. Cordoba-model) dat zoveel mogelijk recht probeert te doen aan de meest recente inzichten in taal, semantiek, semiotiek enz., en dat vertalers en woordenboekmakers in staat moet stellen de betekenis van woorden systematisch in kaart te brengen. De methode is niet zaligmakend, maar voor wie voorbij weet te zien aan de impliciete structuralistische pretentie van alomvattendheid en finaliteit kan er veel prolijt uit halen. Een groot misverstand dat de auteurs bij de gangbare woordenboeken signaleren is de miskennis van het verschil tussen de betekenis van een woord en zijn *vertaal-equivalenten* (7). Om een simpel voorbeeld te geven: wie het Nederlandse woord 'boom' in het Engels met 'tree' en in het Duits met 'Baum' vertaalt, heeft wel vertaal-equivalenten gegeven, maar heeft nog niets over de betekenis van het onderliggende concept boom gezegd: wat is een boom eigenlijk? In navolging van de vertaalopvattingen van Johannes Louw en Eugene Nida betogen de auteurs dat, om iets over het concept boom te kunnen zeggen, het nodig is het concept te *definiëren*. In de meeste gevallen is men daarbij aangewezen op een parafraze, een wat bredere omschrijving van wat een boom is, in welke context van bomen gesproken wordt, wat uiterlijke kenmerken en typerende kwaliteiten zijn, enzovoort. Zo'n semantische opvatting van betekenis begint langzamerhand door te dringen tot de standaardwoordenboeken van het Nieuwe Testament. Het bekendste voorbeeld is het tweedelige *Greek-English Lexicon of the New Testament* van de reeds genoemde Louw en Nida (1988); de derde (Engelstalige) editie van Bauer-Danker (2000) komt – zij het op afstand – op een goede tweede plaats. Ze leveren vaak eerst een omschrijving van een begrip, vervolgens een vertaling van het woord en vervolgens voorbeelden van hoe het woord in een specifieke context wordt gebruikt. *New Testament Lexicography* is geen gemakkelijke lectuur. Wie door het boek heen bladert, ziet meteen dat het vol diagrammen en schema's staat. Maar wie de moeite neemt om de tekst aandachtig door te nemen, krijgt de onderliggende aanpak al snel door en leert inderdaad een methode om de betekenis van woorden systematisch te bepalen. Uitgangspunt daarbij is dat een lexem (de minimale betekeniseenheid van een woord) altijd te verbinden is met één of meer semantische categorieën (entity class, event class, relation class, attribute class en determination class). Daar komt dan een abstracte 'woordenboekbetekenis' (een definitie) uit voort, die vervolgens in het gebruik een 'contextuele betekenis' krijgt (die soms ver verwijderd van de woordenboekbetekenis is, denk bijvoorbeeld aan de uitdrukking 'een boompje opzetten'). Wie met het Griekse lexicon en de vertaaltheorie van Louw en Nida vertrouwd is, zal deze aanpak vermoedelijk het snelst oppikken, maar het boek is zo opgezet dat ook wie geen doorgewinterde taalkundige is toch een heel eind kan komen. In de bijlagen staan onder meer een alfabetische lijst van semantische velden (292-295, abundance, accessibility, activity, etc.) en een verklarende woordenlijst van technische termen

(classemes, connotation, denotation, paralexemes, sèmes, lexemes, semantic formula, etc.) (296-298). Onnodig om te zeggen dat dit boek bijzonder relevant is voor bijbelvertalers, docenten Grieks en 'hoofdvlakkers' en promovendi Nicuwe Testament. Wie er meer over wil weten, kan terecht op de website van het project (<https://dicionariogriegoespanolnt.blogspot.com>). Aanbevolen!

Arie Zwiep

Markus Tiwald, *Kommentar zur Logienquelle*. Kohlhammer, Stuttgart 2019, 235 pp. € 39,00, ISBN 9783170333437

In het historisch onderzoek naar het ontstaan van de synoptische evangeliën heeft de twee-bronnenhypothese nog altijd de sterkste papieren: Marcus is het oudste evangelie en Matteüs en Lucas hebben er beiden, onafhankelijk van elkaar, uit geput. Bovendien hadden zij toegang tot nog een bron, de zgn. bron Q, zo genoemd naar het Duitse woord *Quelle*, dat 'bron' betekent. Deze bron, in het Duits ook wel aangeduid als *Logienquelle*, bestond volgens de huidige consensus hoofdzakelijk uit woorden van Jezus (gelijkenissen, apocalyptische woorden, profetische uitspraken, wijsheidswoorden), bevatte geen geboorteverhalen en ook geen lijdensgeschiedenis en had maar één wonderverhaal, namelijk de genezing van de slaaf van een centurio in Kafarnaüm (Q 7:1-9) (verwijzingen naar Q volgen doorgaans de versnummering van Lucas). Vragen die het huidige Q-onderzoek domineren, betreffen de precieze aard en omvang van het materiaal, of het een mondelinge of een schriftelijke bron was, wat de oorspronkelijke taal was, of er een samenhang in is te ontdekken, in welke kring deze bron tot stand is gekomen en of deze misschien in verschillende fasen is ontstaan. Hoewel er de afgelopen 150 jaar veel over Q geschreven is, zijn integrale (vers-voor-vers) commentaren op Q op de vingers van één hand te tellen (D. Zeller, H.T. Fledermann, R. Valantasis). Dit commentaar voorziet dus in een leemte en sluit aan op T.'s eerdere studie over Q, waarin hij de tekst, de context en de theologie van Q beschreef (*Die Logienquelle: Text, Kontext und Theologie*, Stuttgart 2016). T., verbonden aan de universiteit van Duisburg-Essen, betoogt dat Q in zijn uiteindelijke vorm tot stand kwam aan de vooravond van de joodse opstand, dus ergens in de vroege jaren '60 van de eerste eeuw, voor de verwoesting van stad en tempel. De in dit commentaar kort gehouden inleidingsvragen en de beschrijving van de stand van zaken van het Q-onderzoek worden gevolgd door een analyse van de opbouw en samenhang van Q. De aan dit commentaar ten grondslag liggende teksteditie is de *Critical Edition of Q* van J.M. Robinson, Paul Hoffmann en John Kloppenborg (Leuven 2000), die op een paar uitzonderingen na (12-16) consequent wordt gevolgd. T. betoogt (wat mij betreft overtuigend) dat Q niet zomaar een losse verzameling van uitspraken van Jezus was, maar een samenhangend document met een duidelijk retorisch plot. Volgens T. is Q opgebouwd uit zeven narratieve cycli (*Erzählkränzen*), die elk bestaan uit een aantal verteleenheden (*Erzähleinheiten*): in de eerste cyclus worden de twee toonaangevende hoofdpersonen geïntroduceerd, namelijk Johannes de Doper en Jezus van Nazaret (44-78), gevolgd door een cyclus over de verkondigers van de Mensenzoon en de tegenstanders (nl. demonen en 'dit (geperverteerde) geslacht') (78-126). Dan volgen een cyclus over de consequenties van het aannemen van het evangelie voor de gemeente (nl. de oproep tot standvastig vertrouwen temidden van verdrukking en tegenstand, 126-142) en een cyclus over de consequenties voor de tegenstanders die het evangelie verwerpen (nl. het naderende oordeel, 142-154). Ten slotte volgen er aanwijzingen voor Jezus' volgelingen om tegen de verdrukking in de eindstreep te kunnen halen (*Anweisungen für den Endspurt*, 154-164) en wordt de finale, het naderende einde, in het vooruitzicht gesteld als dag des oordeels die *furioso* voor de tegenstanders en *fantastico* voor de volgelingen van Jezus zal zijn (164-175). In het commentaargedeelte van dit boek worden deze cycli en de onderlig-